

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

9

Raimundas Lopata
Lietuvos valstybingumo raida
1914–1918 metais

1996

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

9

Raimundas Lopata
Lietuvos valstybingumo raida 1914—1918 metais

UDK 947.45
Lo-139

REDAKCIŅĒ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Rimantas Miknys
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

**Autorius dėkoja Atviros Lietuvos fondui,
prisidėjusiam prie knygos išleidimo**

ISSN 1392—0391
ISBN 5—417—00715—3

© Raimundas Lopata, 1996
© Lietuvos istorijos institutas, 1996

TURINYS

Įvadas	5
PIRMA DALIS. „GINTARINĖS“ DEKLARACIJOS GEOPOLITINIS KONTEKSTAS	11
1914-ųjų perspektyvos	11
Dėl vietos po saule	15
Lenkų klausimas	23
„Tak vied eto čepucha“	28
Kompromisai ir konfliktai	35
Lietuvių politinis pasaulis	35
„Tautos vienybės“ atgimimas	37
Radikalų gravitacijos	42
Vokietijos veiksnyis	48
ANTRA DALIS. NE TIEK Į RYTUS IR Į PIETUS, KIEK Į VAKA- RUS	56
Ką okupavo Vokietija? A. Pfeilio kazusas	56
Didžiosios Lietuvos kontūrai	63
Politikos kamufliažas	64
Liberalus okupacijos periodas	67
Kaipgi iš tikrųjų buvo Vilniuje	70
Kaipgi iš tikrųjų buvo Kaune	83
Šalin nuo Rusijos	92
„Vive la Pologne!“, arba Lenkijos šešėlis	103
Apie „lietuvišką“ ir lietuvių politiką	112
Restitucijos regimybė	113
Kursas — Lietuvos klausimo internacionalizavimas	117
Prijungimo politika ir kelio į laisvę pradžia	122
Svetimos valdžios žinioje esantis kraštas	130
Pasirengimas deryboms	130
Naujas derybų etapas. I dalis	132
Intermedijos tema: Antantė ir lietuviai	138
Naujas derybų etapas. II dalis	142
Lietuviškoji neomonarchizmo interliudija	145
Rytų komisija ir J. Gabrys	146

F. Roppas ir Lietuvos Taryba	149
Lietuvos karalius Mindaugas II	153
Konflikto koncepcija	163
Limitrofinė valstybė	167
Vakarai, Vakarai	171
„Atėjo laikas sudaryti savą valdžią“	173
Išvados	178
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	183
THE DEVELOPMENT OF THE LITHUANIAN STATEHOOD IN 1914—1918 (Summary)	208
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	218

Tuo pat metu Petrogradas gavo memorandumus, kuriuos Šveicarijos Lietuvių tautos taryba įteikė Antantės ir neutralių šalių diplomatams. Juose buvo išdėstyti pageidavimai dėl nepriklausomos Lietuvos (Vilniaus, Kauno, Suvalkų, Kuršo, Gardino gubernijos, dalis Minsko bei Lomžos gubernijų iki Lyko ir Narevo upių) Karalystės įkūrimo ir jos pripažinimo. Sausio 28 d. ir N. Pokrovskii buvo perduotas Lietuvių tautos tarybos nuolatinės delegacijos laiškas, kuriame Rusija buvo raginama užbėgti už akių Vokietijos užmačioms ir oficialiai pažadėti Lietuvai bent tai, ką žadėjo Lenkijai⁴⁰.

Turint omenyje minėtus pranešimus, toks lietuvių aktyvumas panėšėjo į Vokietijos inspiracijas išprovokuoti Rusiją, politiškai bei teisiškai palengvinti Lietuvos atskyrimą. Rusija neužkibo ant to kabliuko. Neigiama sąjungininkų reakcija į lietuvių memorandumus, susitarimai su Prancūzija leido N. Pokrovskii padaryti išvadą, kad lietuvių laisvėjimas neatitinka Rusijos interesų. Ministras pareikalavo imtis visų priemonių ir sustabdyti „lietuvių politinės sąmonės augimą“⁴¹.

1917 m. vasario—kovo mėn. Vokietija nepaskelbė pareiškimo dėl Lietuvos valstybingumo. Tuo N. Pokrovskis galėjo įsitikinti. Tačiau likimas nelėmė ministrui įsitikinti, ar vykdomas jo reikalavimas.

APIE „LIETUVIŠKĄ“ IR LIETUVIŲ POLITIKĄ

Manytume, jog Rusijos užsienio reikalų ministerijos analitikai nesuklydo, kai pastebėjo, kad Vokietijos Rytų politikoje pereinama nuo tiesioginių prie netiesioginių aneksijų. Nuo 1916 m. pabaigos vokiečių politikai vis daugiau įtakos turėjo nesutarimai tarp VKV ir imperinės valdžios dėl okupuotų kraštų išlaikymo metodų. P. Hindenburgo ir B. Ludendorffo komandai artimesnis buvo aneksijos karo grobio (*jus belli*) būdas. Imperinė valdžia, paisydama tarptautinės viešosios nuomonės ir teisės, o vėliau — ir opozicijos Reichstage, nelinko prievarta pasisavinti užimtų teritorijų, mėgino ieškoti kito juridinio pateisinimo. Iš šios kolizijos paprastai kildinama vadinamoji Vokietijos lietuviška politika (*Litauische Politik*). Toliau panagrinėsime, kokių tikslų šia politika buvo siekta ir kaip ji koreliavo su lietuvių politine programa.